

10. Sharpe, W. F. (1964): Capital Asset Prices: A Theory of Market Equilibrium under Conditions of Risk. *Journal of Finance*. Vol. 19, No. 3, pp. 425-442. ISSN 1540-6261.

11. Tobin, J. (1958): Liquidity Preference as Behavior Towards Risk. *Review of Economic Studies*, Vol. 25, No. 1, pp. 65-86. ISSN 0034-6527.

12. Treynor, J. (1999): Toward a Theory of Market Value of Risky Assets. In R. A. (editor), *Asset Pricing and Portfolio Performance: Models, Strategy and Performance Metrics*. s. 15–22. London: Risk Books. ISBN 978 -1-899-33236-6.

13. Verbeník, M., Horváth, J., Gazda, V. (2011): Country Risk in the New EU Member States: A Country Beta Approach. *International Research Journal of Finance and Economics*. Vol. 80, pp. 148-157. ISSN 1450-2887.

14. Želinský, T., Gazda, V., Výrost, T. (2012): *Ekonometria*. 1st edition. Košice: Technická univerzita v Košiciach. ISBN 978-80-553-0389-5.

Захарій Варналій

д-р екон. наук, професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ФІСКАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКОЛОГІЇ

В умовах поглиблення геофінансових викликів посилюється роль і значення подальшого розвитку знань про безпеку в широкому розумінні [1; 2]. З накопиченням знань безпекознавство, як й кожний науковий напрям перетворюється на науку – безпекологію, в якій нині формується комплекс поглядів, що спрямовані на тлумачення і пояснення явищ безпеки.

Як будь-яка наука, безпекологія потребує чітких теоретико-методологічних (наукових) підходів, а саме конкретизації об'єкта і предмету дослідження, структури та чіткішого визначення понятійно-категоріального апарату, пріоритетності забезпечення тощо. За побудовою безпекологія є наукою, цілісною системою знань, у якій всі її елементи взаємозалежні, становлять сукупність тверджень, категорій, понять, що визначені за певними методологічними принципами.

Безпекологія, на нашу думку, це наука, яка вивчає закономірності ефективного забезпечення безпеки у соціальних, біологічних, технічних та інших системах, котрі реалізуються за допомогою відповідних відносин у сфері безпеки. В залежності від сфери безпеки, безпекологія як наука має теж свої види (різновиди). Мова йде про безпекологію в політичній, військовій, екологічній, інформаційній, економічній та інших сферах.

Економічна безпекологія – це наука, яка вивчає закономірності ефективного забезпечення безпеки економічних систем, своєчасного виявлення,

запобігання та нейтралізації реальних і потенційних, внутрішніх та зовнішніх загроз економічним інтересам відповідних суб'єктів [3].

Однією з важливих складових економічної безпеки України на сучасному етапі є фінансова безпека держави. Фактично немає жодної складової національної безпеки країни, яка б не залежала безпосередньо від рівня фінансової безпеки держави, у тому числі від рівня важливої фіскальної складової фінансової безпеки. З огляду на активізацію процесів євроінтеграції та фінансової глобалізації кожна країна прагне зберегти фінансову незалежність, тому домінантою фінансової безпеки є фіскальна безпека держави [4; 5].

У Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [6] зазначається, що, протягом останніх 10 років стан фінансової безпеки (при середньому значенні оцінки стану фінансової безпеки за цей період на рівні 42 відсотків від оптимального значення) оцінювався як незадовільний, причиною чого стали постійний дефіцит державного бюджету та пов'язане з цим значне боргове навантаження, недостатній розвиток довгострокового інвестиційного кредитування економіки та фондового ринку. Серед основних загроз у сфері фінансової безпеки поруч з низьким рівнем бюджетної дисципліни, низької інституційної спроможності розпорядників бюджетних коштів розробляти плани діяльності більш як на один рік, значним обсягом дефіциту державного бюджету, що перевищує визначені Бюджетним кодексом України 3 відсотки прогнозного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України на відповідний рік, недостатнім рівнем фінансової інклюзії, високим рівнем тінізації економіки, поширенням явища легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Стратегії вказано на непослідовність правового регулювання відносин у податковій сфері, втрату доходів бюджету внаслідок поширених явищ «сірого» імпорту та контрабанди, схем ухилення від оподаткування, розмивання бази оподаткування шляхом використання «низькоподаткових» юрисдикцій. Зокрема, мова йде про фіскальну складову фінансової безпеки України.

На сьогодні не існує чіткого визначення поняття «фіскальна безпека». Так, зокрема, Слатвінська М.О., розглядаючи фіскальну безпеку як складову фінансової безпеки, акцентує увагу на необхідності забезпечення фінансової стабільності, сталих надходжень до бюджету, ефективної протидії тіньовій економіці та надійного захисту митних кордонів. І зазначає, що в умовах загострення глобалізаційних викликів актуалізується необхідність розробки заходів щодо детінізації фінансово-економічних відносин, які мають носити комплексний, системний характер і охоплювати організаційний, ресурсний, матеріально-технічний та інформаційний аспекти [7].

Мартинюк В.П. та Баранецька О.В. фіскальну безпеку держави розглядають як здатність суб'єкта (держави, регіону) забезпечити запланований рівень фінансових надходжень до бюджетів держави з метою здійснення необхідних державних витрат і гарантування економічного суверенітету держави, її

макроекономічної стабільності та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку [4, с. 14-15].

Слід зазначити, що важливим аспектом, з точки зору методології, є визначення основних елементів структури категорії та визначити їх сутнісні характеристики. Можна виділити десять основних елементів структури категорії «фіскальна безпека». Першим, головним елементом є ціль (мета) фіскальної безпеки, яка полягає, на нашу думку, у захисті фіскальних (фінансових) інтересів конкретного об'єкта. Другим елементом є об'єкт. Об'єктом фіскальної безпеки є рівень наповнення бюджету, ефективність використання фіскальних ресурсів, фіскальна система. Третій елемент – ступінь безпеки (достатній, недостатній, критичний, катастрофічний тощо). Четвертий елемент – загроза, яка може бути: внутрішня, зовнішня; реальна, потенційна; постійна, тимчасова; пряма, непряма; об'єктивна, суб'єктивна; керована, некерована; періодична, систематична тощо. П'ятий елемент – сфера фіскальної безпеки. Шостим елементом є рівень фіскальної безпеки – макро-, мезо-, мікрорівень. Суб'єктами забезпечення фіскальної безпеки є: центральні та регіональні органи державної влади, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, громадські організації, особи тощо. Також необхідно виділяти і такі елементи: внутрішні структурні характеристики (незалежність, самодостатність і ресурсна забезпеченість; ефективність, стійкість та стабільність; здатність до саморозвитку і прогресу); засоби системи забезпечення безпеки (доктрина, концепція, стратегія, політика, програма, план, механізми, інструменти тощо); показники (критерії) забезпечення безпеки (індикатори; критичні, граничні та порогові значення; верхня, нижня межі, інтервали тощо).

Таким чином, ми можемо визначати фіскальну безпеку України, у вузькому розумінні слова, як рівень (ступінь) захищеності національних фінансових інтересів у фіскальній сфері від внутрішніх та зовнішніх загроз. У широкому розумінні слова, фіскальна безпека України – це достатній рівень захищеності національних фінансових інтересів у бюджетно-податковій та митній сфері від ендогенних та екзогенних загроз з метою ефективних фінансових надходжень до бюджетів держави та зміцнення фінансової стабільності України.

Слід зазначити, що фіскальна політика держави є вагомим інструментом забезпечення фінансової безпеки України. Тому, удосконалення фіскальної політики та забезпечення фінансової безпеки повинне передбачати ціле направлену роботу органів державної влади, управління та місцевого самоврядування у шляху формування однієї загальної всеохоплюючої стратегії забезпечення фінансової безпеки, невід'ємною складовою якої має бути фіскальна політика розвитку та стабілізації фінансової сфери для забезпечення соціально-економічного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. Київ: УБС НБУ, 2014. Т. 1. 831 с.
2. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації / монографія. Київ : Знання України, 2020. 423 с.
3. Варналій З. С. Соціальна підсистема економічної безпекології. *Економічний вісник університету*. Збірник наук. праць учених та аспірантів. Випуск 49, Переяслав, 2020. С. 140-148.
4. Мартинюк В. П., Баранецька О.В. Фіскальна безпека держави: концептуальні засади та шляхи забезпечення: монографія. Тернопіль: Крок, 2015. 206 с.
5. Онищенко С.В. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення / монографія. К.: Знання України, 2017. 403 с.
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» // Указ Президента України №347/2021. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>
7. Слатвінська М. О. Детінізація фінансово-економічних відносин як основа фіскальної безпеки України. *Домінанти соціально-економічного розвитку України в умовах інноваційного типу прогресу* : тези доповіді Всеукраїнської наук.-практ. конф. 26 березня 2020 р. Київ. КНУТД. 2020. С. 277-279.

Оксана Десятнюк

д-р екон. наук, професор

Федір Ткачик

канд. екон. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

АРХІТЕКТОНІКА МОДЕЛЕЙ ФІСКАЛЬНОГО ФЕДЕРАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЄС

Однією з ключових ознак сучасної демократичної держави є диверсифіковані повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування, формування відповідних фінансових інститутів, розбудова бюджетно-податкової системи. Зазначене вважається основою публічних фінансів на засадах фіскального федералізму, що актуалізує його використання в умовах функціонування агломерованих адміністративно-територіальних одиниць.

Фіскальний федералізм існує не лише у федеративних країнах, певні його риси можуть бути притаманні й унітарним державам. S. Yilmaz у своїх наукових дослідженнях аналізує різні ефекти фіскального федералізму в 17 унітарних і 13 федеральних країнах у розрізі моніторингу щорічних звітних